

Libya'ya Beyin Göçü Eğiliminin Kökenleri

Durul GÜÇİZ

«Türkiye, kalkınma çabası içinde olan az gelişmiş bir ülkedir. Yulardır yetkili kişilerin de tekrarladıkları bir gerçek vardır. Kalkınmanın yolu Sanayileşmekten geçer. Acaba Sanayileşmeyi gerçekleştirecek olanların, yani teknokratların bu çaba içinde, gerçekte, oynadıkları rol nedir? Üstlerine düşeni yapıyorlar mı? daha doğrusu, üstlerine yapma olanağı ne dereceye kadar tanınmakta, Türkiye'de teknokratlara?»

Geçtiğimiz Mayıs ayı içinde gazetelerde bir ilân çıktı. Libya Hükûmeti'nin ülkesinde çalıştırmak üzere 70 elektronik mühendisi istediği bildiriliyordu ilânda. Sağlanacak sosyal imkânlar ve teklif edilen ücret Türkiye şartlarının çok üstündeydi. Ve Türkiye'nin her tarafından dilekçeler yağmaya başladı Libya Büyükelçiliğine. İstenen mühendis sayısı 70 idi ama, müracaat edenlerin sayısı binin çok üzerindeydi. TRT'deki elektrik mühendislerinin yüzde doksanı Libya'ya göç için sıraya girmişti.

Bunun üzerine, Elektrik Mühendisleri Odası bir bildiri yayınlayarak durumu kamuoyuna duyurdu. Bildirinin yankıları neden çok dar bir saha içinde kaldı; bunu araştırmadan önce, Türkiye'de teknik elemanın durumuna bir göz atmak gerekir.

PERSONEL KANUNU

Büyük vaadlerle hazırlanan Personel Kanunu¹ 1971 yılında çıktı ve Türkiye'de teknokratların yaşama düzenleri alt-üst oldu. Kanunun yürürlüğe girmesiyle, Türkiye'de teknik elemanların yüzde 72,4'ünü oluşturan kamu kesiminde çalışanların ücretlerinde yüzde 61,8'inin azalma olmuş, yüzde 17,9'unun gelirinde bir değişiklik olmamıştır [1]. Kamu kesimindeki teknik elemanların, asgari geçim endeksinin altında, 1000-2500 lira arasında bir ücretle çalıştıkları da unutulmamalıdır. Personel Kanunu ile teknik elemanların ücretlerinde büyük indirimler yapılmışken, 1970'den buyana fiyat artışlarının yüzde 68 gibi yüksek bir orana vardığı, tamamen gözden uzak tutulmuştur.

1969 yılında yapılan bir araştırmaya göre, İstanbul ve Orta Doğu Teknik Üniversitelerinden mezun olan değişik branşlardaki her bir mühendis, devlete ortalama 45 bin liraya mal olmaktadır [2]. Oysa, Üniversiteden yeni mezun olan bir mühendisin, kamu kesiminde çalıştığı takdirde alacağı para 1137 liradır. Ekonomide bir üretimin ortalama maliyeti fazla oldukça fiyatının da artacağı açıktır. Yeni personel rejimi bu kuralı tersine çeviren bir tutum uygulamasını getirmiştir. Bizimki gibi dışa açık ve karma bir ekonomi sisteminde, özel kesimde; yahut dış ülkelerde istihdam arz ve talep dengesinden meydana çıkan ücret seviyesi, kanunun saptadığı ücret seviyesinden yüksek olduğu takdirde, kamu kesiminden özel kesime ve dış ülkelere istihdam akışı söz konusu olacaktır. Yeni personel rejiminin ekonomik kurala aykırı olarak getirdiği uygulama sonucunda, kamu kesiminde dinamik teknokrat gücün azalması, buna karşılık bürokratların ve bürokratlaşan teknokratların çoğalması sakıncası ortaya çıkmaktadır [3].

Millete on binlerce liraya mal olan teknik elemanlar, en çok iki yıl kamu kesiminde çalıştıktan sonra ya özel kseime kaymatka, ya da yurt dışına göç etme yollarını aramaktadırlar. Örneğin, Türkiye Elektrik Kurumu Şebekeler Dairesi'ne son bir yılda, çoğu, ODTÜ mezunu 25 mühendis girmiş ve bunların hepsi 1 yılı doldurmadan buradan ayrılmışlardır.

TEKNOKRASİNİN ROLÜ

Türkiye, kalkınma çabası içinde olan azgelişmiş bir ülkedir. Yıllardır yetkili kişilerin de tekrarladıkları bir gerçek vardır : Kalkınmanın yolu sanayileşmekten geçer. Acaba sanayileşmeyi gerçekleştirecek olanların, yani teknokratların bu çaba içinde, gerçekte, oynadıkları rol nedir? Üstlerine düşeni yapıyorlar mı? Daha doğrusu üstlerine düşeni yapma olanağı ne dereceye kadar tanınmakta, Türkiye'de teknokratlara?

Bu konuda en yetkili kişinin : Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Metin Oruç Beştepe ile Yönetim Kurulu Sekreter Üyesi Kaya Nomaler'in bu soru hakkındaki görüşleri şu merkezde :

«Sanayileşme sürecinde teknokrasinin yeri çok büyüktür. Bu işi hakkıyla başarabilmesi için, teknik elemanı gerekli yetki ve sorumluluklarla donatmak gerekir. Oysa, bizde durum tam bir keşmekeş içindedir. Teknik eleman okulda öğrendiklerini uygulama olanağı bulamıyor. Hazırlanan projeler, hâkim sınıflardan birine mensup bir ya da birkaç kişinin çıkarlarına dokunur mahiyette iseler, üst kademelerde mutlaka değişikliğe uğruyorlar. Bu da bir yandan yapılan işin maliyetini bir yandan da prodüktivitenin düşmesine yol açıyor. Ekonomik mağduriyetin yanısıra, hatta ondan daha önce, bilimsel olarak mağdur durumda teknik elemanlar.

Bu arada bir de «yabancı uzman» sorunu var ki, diğer bir sürü «yabancı» sorunla iç-içe, sanayileşme ve kalkınma çabalarını engellemekte. Şimdiye kadar Türk teknokratlarının yetersizliği ileri sürülerek dışarıdan teknik eleman ithal edilmekteydi. Ama Libya'nın talebi, bu iddiayı kesin olarak yalanlamış bulunuyor. Getirilen yabancı uzmanlara teknisyenlerimizin yapabileceği işler veriliyor.

- Yabancı uzman kullanılması politik ve ekonomik bakımdan da tehlikeli olmakta. Genellikle, kendi ülkelerindeki firmaların mamullerini kullanmamızı sağlayacak bir sistem kuruyorlar ve yaptıkları işin zamanında bitmesi için özel bir çaba göstermiyorlar. Bunun en son örneği Keban Barajıdır. 1970-1971 yıllarında hizmete girmesi gereken 4 ünitesinin tamamlanması 1977 yılına kalmıştır.

Faizleri, verilen kredi miktarını aşan dış finansmanlar da bir noktada yabancı uzman sorununu büyütmektedir. Kredi veren ülke ya da kuruluş, bunun kullanılmasını yabancı uzmanların getirilmesi ya da yabancı bir şirkete yaptırılması şartına bağlıyor ki, bu durum, alınan kredinin dışarıya akması sonucunu doğurmaktadır. Bu tür uygulamaların en son örneği, Türkiye Elektrik Kurumu'ndaki reorganizasyon çalışmalarında görülmekte, Dünya Bankası, bu iş için verdiği kerdidi, reorganizasyon çalışmalarını Fransız EDF Firması'nın yapması şartına bağlamış bulunmaktadır.

Özet olarak söylemek gerekirse; kendi teknik gücümüze dayanan bir kalkınma yöntemi içine girmemiz gerekmektedir».

ÖZEL SEKTÖRDE DURUM

Türkiye'de teknik elemanların yüzde 25'i özel kesimde çalışmaktadır. Bunların 14,5'i ücretlidir. 1970'den buyana, ne ücretli teknik personelin, ne de yüzde 10,5'i bulan işveren durumundaki teknokratların gelirlerinde bir artma olmamıştır. Büyük bir çoğunluğun geliri durağan kalırken, yüzde 36,5'nin gelirlerinde 100 ilâ 200 TL. arasında bir azalma olmuştur. Bu kesimde çalışanların büyük bir çoğunluğu yurt dışına gitmek istemektedirler. Gene de durumları, kamu kesiminde çalışanlara oranla çok iyidir. Örneğin, İTÜ veya

görüşler

ODTÜ'den mezun bir teknik eleman, kamu kesiminde ortalama 3 bin lira aylık alırken, bu miktar özel kesimde 5750 liraya kadar çıkmaktadır.

Libya örneği, yurt dışına göç etmek isteyen binlerce teknik elemanın durumlarının gözler önüne serilmesi gereğini açıkça ortaya koymuştur. Bu gereği duyan Elektrik Mühendisleri Odası 26 Mayıs 1972 tarihinde bir bildiri yayınladı. Gazeteler bir-iki gün bu bildirden ve Libya'ya göç etmek isteyen mühendislerden bahsettiler. Parlâmento'da, bir milletvekili durumu dile getirmeye çalıştı ama, konu, «İmam yardımcılarının yan ödemeleri ve hakları» tartışmaları arasında kaynadı gitti.

TMMOB'NİN GÖRÜŞÜ

Bütün bu gerçekler karşısında yapılması gereken şey nedir?

Mimar ve Mühendis Odaları, bu konudaki görüşlerini ortaklaşa yaptıkları bir anketin ön sonuçlarını veren bir broşürde belirtiyorlar. Geçerliliğine ve doğruluğuna yüzde yüz katıldığımız bu görüşleri, son söz olarak buraya aktarmayı doğru bulduk :

«1. Kamu kesiminde çalışan teknik elemanları sınırlamasından ve yurt dışına göç etmekten kurtarmak üzere, ücretler, yaşama şartlarını gerektirdiği düzeye ulaştırılmalıdır. Bunun için gerekli girişimler hemen yapılmalıdır.

Ancak, teknik elemanların bugün içinde buldukları ve iki yıldan beri toplu direnişlerine yol açan ekonomik sıkıntının sadece yan ödemeler ve ücret artışlarıyla giderilmesi olanağı yoktur.

N

Ücret ayarlanmalarının getirecekleri geçici ve kısa ömürlüdür. Sorun, temelde üretici güçlerin gelişme düzeyine cevap veren üretim ilişkilerinin düzenlenmesidir. Ücret sorununun çözümü de bu düzenlenmelerin genel sorunlara getireceği çözümlerin, çalışanlar açısından başarısına ve tutarlığına bağlıdır.

2. Kamu ve özel kesimde çalışan teknik elemanları açık ya da gizli işsizlikten kurtarmanın ön koşulu olarak :

— Yabancı araştırma ve projelendirme büroları ile yapılmış olan anlaşmalar iptal edilmeli, yabancı uzmanların işlerine son verilmelidir.

— Her türlü yatırımın araştırma - projelendirme ve uygulama hizmetleri kendi teknik gücümüze devredilmelidir.

— Yerli ve yabancı uygulamaların sömürme ve kısırlaştırma politikaları yok edilmeden teknik gücümüzün gerçek anlamda üretici, çağdaş bilim ve yaratıcı tekniğin uygulayıcısı olması ve giderek gelişmesi olanağı yoktur.

3. Yatırımların ülke düzeyinde dağılımı sağlanmalı ve geri kalmış bölgelere yatırımlar yoğunlaştırılmalıdır.

Bu özlere dile getirmek, hak olarak savunmak, teknik elemanların kendi çıkarları açısından olduğu kadar, Türkiye'nin gerçekleri açısından da tarihi, bilimsel ve zorunlu bir görevdir .

Teknik gücümüzün bu özlere yerli - yabancı çıkar gruplarının ve tekellerin çıkarlarına açıkça ters düşmektedir.

İsteklerine karşı takınacakları tavır, yöneticilerin gerçek niteliklerini belirleyecektir.»

KAYNAKLAR

[1] Mimar ve Mühendis Odalarının 29700 Üyesi arasında yaptığı anket sonuçları ön raporu, 1972, Aknara.

[2] The Cost Structure of Turkish Higher Education, SPO. 822, October 1969, Ankara.

[3] Ölçen Ali Nejat : Bürokrat ve Teknokrat Çaprazı. Elektrik Mühendisliği Dergisi, sayı 184, Nisan 1972, Ankara.

(14 Ağustos 1972, Halkçı, «Düşünce Alanı»)